УДК 81’272’373.46:004.77:316.353-057.875:355.01
DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.5/02

Висоцький А. В.
https://orcid.org/0000-0003-3874-7743
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Романчук С. М.
https://orcid.org/0000-0002-5737-2951
Український гуманітарний інститут

ЦИФРОВА ЛІНГВОКУЛЬТУРА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАТИВНИХ НОРМ І МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ

У статті здійснено комплексний когнітивно-прагматичний та соціолінгвістичний аналіз трансформаційних процесів, що відбуваються в цифровій лінгвокультурі української студентської молоді під впливом викликів повномасштабної війни. Обґрунтовано, що віртуальний простір – месенджери (Telegram, Signal), соціальні мережі (Instagram, TikTok) та освітні платформи (Zoom, Google Meet) – перетворився на первинне середовище не лише для реалізації освітніх завдань, а й для соціокультурної адаптації, психологічної саморегуляції, взаємодопомоги та формування корпоративної солідарності здобувачів вищої освіти.

З’ясовано, що в умовах воєнного стану відбувається фундаментальна переорієнтація векторів мовленнєвого етикету та комунікативних норм. Традиційні фатичні кліше та формалізовані вітальні й прощальні формули витісняються або суттєво трансформуються під впливом емпатійного й безпекового імперативів. Акцентовано на виникненні й закріпленні нових комунікативних маркерів стану та турботи («Ти як?», «Чи в безпеці?», «Тихого дня», «Без тривог», «Бережи себе»), які з категорій формального етикету перейшли у статус реальних показників соціальної згуртованості. Проаналізовано тенденції до зближення офіційно-ділового та розмовного регістрів у навчальній цифровій взаємодії «студент – викладач», що виявляється в демократизації спілкування, зростанні рівня взаємної довіри, пом’якшенні часових обмежень асинхронного листування та легітимізації емодзі як засобів невербальної підтримки.

Особливу увагу приділено функціональному навантаженню екстремальних лексичних пластів – воєнного сленгу, військово-політичної неології, іронічно-сатиричних новотворів та прецедентних текстів мем-культури. Доведено, що використання зазначених мовних одиниць у студентському дискурсі виконує катарсичну, психотерапевтичну та демаркаційну функції, сприяючи подоланню стресових станів, зниженню рівня тривожності й маркуванню групової ідентичності. Окреслено перспективи подальшого вивчення динаміки мовної норми в цифровому середовищі.

Ключові слова: *цифрова лінгвокультура, студентський дискурс, мовленнєвий етикет, комунікативні норми, воєнний стан, воєнний сленг, цифрове спілкування.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна проти України стала потужним каталізатором глибинних трансформацій у всіх сферах суспільного життя, зокрема в мовній свідомості та комунікативній поведінці українців. Цифровий простір – месенджери (Telegram, Signal), соціальні мережі (Instagram, TikTok) та освітні платформи (Zoom, Google Meet, Moodle) – перетворився на основне середовище не лише навчальної взаємодії, а й соціальної адаптації, психологічної підтримки та громадянської самоорганізації студентської молоді.

Цифровізація системи вищої освіти в Україні, стрімкий імпульс якій було надано пандемічними обмеженнями, в умовах повномасштабного вторгнення РФ набула принципово нового соціокультурного та когнітивно-прагматичного виміру. Мережеві месенджери (Telegram, Viber) та соці-

© Висоцький А. В., Романчук С. М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

альні платформи (Instagram, TikTok) перетворилися з допоміжних засобів обміну інформацією на первинний, а часто й єдиний простір академічної, професійної та міжособистісної взаємодії студентства. Екстремальні чинники воєнного стану – щоденні безпекові загрози, ракетні обстріли, тривалі повітряні тривоги, блек-аути, а також вимушене внутрішнє переміщення й перебування частини здобувачів вищої освіти за кордоном – сформували нові вимоги до швидкості, емотивності й консистенції передачі комунікативних смислів.

У цих умовах канонізовані приписи традиційного мовленнєвого етикету та нормативні стандарти офіційно-ділового дискурсу виявилися занадто громіздкими й мало адаптованими до специфічних потреб мовців. Як наслідок, спостерігається інтенсивне становлення нової цифрової лінгвокультури студентства – динамічної самоорганізовуваної системи, що поєднує трансформацію нормативних рамок, оновлення лексичного фонду за рахунок воєнного неолексикону та англіцизмів, а також активне застосування креолізованих (полікодових) семіотичних одиниць.

Наукова проблема полягає в необхідності теоретичного осмислення та емпіричної систематизації змін, що відбуваються в мовленнєвому портреті та лінгвоперсоналії сучасного студентства під впливом екзогенних воєнних чинників.

Цифрова лінгвокультура українського студентства в умовах війни зазнає суттєвих зрушень: зміщуються межі між офіційним і неофіційним спілкуванням, трансформуються традиційні формули мовленнєвого етикету, з'являються нові емпатійні маркери та екстремальні лексичні пласти (воєнний сленг, військово-політична неологія, іронічно-меметичні новотвори). Дослідження цих процесів дає змогу зафіксувати динаміку мовної норми та осягнути, як молодь реорганізує свій комунікативний інструментарій для подолання стресу й підтримання корпоративної солідарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження цифрової лінгвокультури та етикетних трансформацій спирається на здобутки кількох наукових напрямів. По-перше, фундаментальні засади функціонування мовленнєвого етикету та лінгвокультурних концептів висвітлено у працях Ф. Бацевича, С. Єрмоленко, О. Селіваної, М. Стельмаховича. По-друге, динаміку мережевого дискурсу, специфіку віртуального спілкування та мовні особливості соціомереж аналізують Н. Кочан, О. Мелещенко, В. Різун та зарубіжні дослідники опосередкованого комп'ютером спілкування (CMC). І, звичайно, є чимало праць (Г. Вокальчук, Л. Масенко, О. Стишов) про мовні трансформації під час війни та соціолінгвістику субстандарту, у яких вивчено зрушення в лексичній системі, воєнний сленг, неологію та соціолінгвістичні виміри сьогодення. Н.М. Дзюбак і Г.В. Мораращ розглядають трансформацію нормативної граматики та орфографії внаслідок інтернет-дискурсу [3].

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний аналіз трансформації комунікативних норм, етикетних формул та лексико-семантичного складу цифрового дискурсу українських студентів в умовах війни.

З мети випливають і завдання, які нам потрібно вирішити, зокрема:

– окреслити теоретико-методологічні засади вивчення цифрового дискурсу мовної особистості студентів як складника сучасної лінгвокультури в умовах екстремальних суспільно-політичних викликів;

– проаналізувати трансформацію комунікативних норм у цифровому середовищі студентів, зокрема зміну часових і просторових меж асинхронного спілкування та зближення офіційно-ділового й розмовного регістрів у навчальній взаємодії;

– виявити та систематизувати нові етикетні формули та безпеково-емпатійні маркери («Ти як?», «Чи в безпеці?», «Тихого дня»), що виникли в мережевому листуванні здобувачів вищої освіти під час війни;

– дослідити динаміку лексико-семантичного складу студентського цифрового дискурсу, виявивши функціонально-прагматичний потенціал воєнного сленгу, військово-політичних неологізмів та іронічно-меметичних новотворів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна людина є мовною особистістю, оскільки володіє мовними особливостями, що відображає її індивідуальні риси, культурний розвиток, здатність сприймати, обробляти і передавати інформацію. «Студенти репрезентують себе як мовну особистість, – наголосила С.М. Романчук, – здатну використовувати мову не тільки як засіб комунікації, але й як засіб пізнання себе, світу, як чинник формування мислення» [4, с. 51].

Як справедливо зазначив Флорій Бацевич, «кожне повідомлення в комунікації має свою конкретну форму втілення (усну, писемну, з використанням різноманітних немовних знаків тощо), яка значною мірою залежить від того, як це повідомлення буде надсилатись автором (адресантом), тобто від конкретних каналів комунікації» [1, с. 58]. Тому сучасний студент, як адресант

в умовах російсько-української війни, формує новий пласт комунікативної культури, змінюючи при цьому мовну норму. Хоча, як зауважують Н.П. Гальона, О.М. Калита та О.П. Сулима, «мовна норма відіграє ключову роль у формуванні мовно-комунікативної компетентності, що є підґрунтям для стійкого мовного розвитку суспільства» [2]. Однак у цифрову епоху ці норми почали набувати нових форм, особливо в академічному середовищі студентства.

Насамперед відзначимо деструктурацію та емпатизацію мовленнєвого етикету в академічному середовищі. Зокрема, у цифровій взаємодії «студент – викладач» та «студент – адміністрація» спостерігається послаблення жорсткого дистанціювання. Екстремальні умови стирають бар'єри, формуючи модель партнерської емпатійної комунікації. Тому дозволеними стають висловлення співчуття, обмін інформацією про безпекову ситуацію в регіоні перед початком навчальних онлайн-занять; застосування емодзі (наприклад, 💗💗, 🙏, ☐) у службових та навчальних чатах перестає сприйматися як порушення норми, оскільки вони стали виконувати роль підтримувального невербального супроводу.

Покажемо це на аналізі етикетних трансформацій у вітальних і прощальних блоках.

Традиційні кліше (*«Добрий день, вельмишановний…», «З повагою…»*) у цифрових повідомленнях студентів до викладачів та одногрупників поступово заміщуються або доповнюються формулами з вираженим параксематичним і фатичним навантаженням.

Приклад 1 (Студентський чат групи у Telegram, під час повітряної тривоги):

«Доброго ранку! **Спокійного дня всім і тихої тривоги.** Підкажіть, будь ласка, чи буде сьогодні пара з лексикології, якщо немає світла в корпусі?»

Аналіз: Мовець поєднує стандартне вітання з новою воєнною етикетною формулою *«тихої тривоги»*. Пріоритетом стає не формальне дотримання субординації, а первинна емпатична верифікація безпекового стану співрозмовників.

Приклад 2 (Повідомлення студента викладачу після нічного обстрілу):

«Добрий день, Олено Петрівно! **Сподіваюся, Ви та Ваші рідні у безпеці.** Перепрошую за пізно надісланий файл, через блек-аут не мав змоги завантажити роботу раніше».

Аналіз: Початкова позиція повідомлення актуалізує не провину за порушення дедлайну, а вираження турботи про життя та здоров'я адресата (*«Сподіваюся... у безпеці»*). Це свідчить про зміщення комунікативного центру від функціонально-академічного завдання до ціннісно-гуманітарного.

Воєнний стан суттєво деформував традиційні правила мовленнєвого етикету в цифровій комунікації студентів. На зміну формально-ввічливим кліше прийшли нові імперативи емпатії та безпеки:

Під час первинного контакту замість нейтральних *«Добрий день»* або *«Привіт»* пріоритету набувають запитання-маркери стану: *«Ти в безпеці?», «Як ти?», «Чи все гаразд у вас?»*. Це запитання втратило статус фатичного (формального) ритуалу й перетворилося на реальний показник солідарності та турботи.

Змінилися і формули побажання та прощання. Традиційні *«До побачення»* або *«Усього найкращого»* заміщуються контекстно-залежними реченнями: *«Тихого дня», «Мирної ночі», «Без тривог», «Бережіть себе»*.

Відбулася також зміна асинхронних часових меж. Зважаючи на можливі відключення світла, проблеми зі зв'язком та обстріли, у цифровій етиці студентів деактивовано нормативне правило «не писати в позаробочий час». Відправка повідомлень о пізній або ранній годині сприймається толерантно з додаванням застережень: *«Пишу на завтра, відповіси, як буде світло»*.

Подамо ці етикетні формули у таблиці.

Таблиця 1

Трансформація етикетних формул та їхні прагматичні функції в умовах війни

Трансформована етикетна формула	Контекст застосування	Прагматична функція
«Ти як?»	Перші хвилини після вибуху / тривоги	Експрес-верифікація фізичного та емоційного стану
«Чи всі відмітилися?»	Групові чати старостатів / курсів	Колективний моніторинг безпеки групи
«Безпечної ночі / тихої зміни»	Фінальні репліки вечірнього діалогу	Емпатичне побажання, що заміщує «до побачення»
«Тримаймося / На зв'язку»	Завершення обговорення критичної події	Маркування групи як спільноти взаємодопомоги

Джерело: розроблено автором на підставі аналізу чатів студентів.

Дослідження показало появу нових етикетних рамок для форматів зв'язку. У студентському середовищі сформувалося чітке табу на використання незапланованих голосових викликів (телефонних чи через месенджери) та неузгоджених голосових повідомлень.

Приклад 3 (Діалог між студентами у Viber):

– *Студент А:* «Я зараз надішлю голосове на 2 хвилини, там деталі щодо проєкту».

– *Студент Б:* «Напиши краще текстом або тезисно. Я в укритті, тут поганий інет і гучно, слухати не можу».

Аналіз: Отримання голосового повідомлення без попереднього запиту сприймається в цифровій лінгвокультурі як порушення особистого простору та вияв комунікативного егоїзму. В умовах нестабільного зв'язку, перебування в укриттях чи під час блек-аутів текстове повідомлення має суттєву перевагу – воно асинхронне, споживає мінімум трафіку та легко читається в критичних обставинах.

Зазначимо також, що у комунікативній поведінці студентів все частішим є уживання воєнного неолексикону, що стало джерелом метафоризації освітнього процесу.

Лексична система студентського цифрового дискурсу впродовж 2022–2026 рр. зазнала масованої інтервенції військово-технічної та цивільно-безпекової термінології. Процес метафоризації полягає в перенесенні ознак і дій з воєнної сфери на освітні й побутові реалії.

Мовні групи воєнного неолексикону студентства:

1.Мілітаризовані метафори навчального процесу:

«Приліт» – раптове, несподіване отримання важкого завдання чи незапланована перевірка (*«Нам прилетів модульний контроль на завтра»*).

«Зачистка» / *«контрнаступ»* – інтенсивна ліквідація академічних заборгованостей під час сесії (*«Вихідні підуть на зачистку хвостів з мовознавства»*).

«ППО» – студентський актив або староста, що захищає групу перед деканатом чи викладачами (*«Дяка нашій старості, вона працює як ППО проти дедлайнів»*).

2.Лексика цивільного захисту та енергетичного стану:

«Блек-аутити» – випадати з комунікації через відсутність електроенергії або емоційне виснаження (*«Я трохи поблек-аучу до вечора, треба перезавантажитися»*).

«Графіки» – узагальнений понятійний бренд для будь-якого планування в умовах невизначеності (*«Живемо за графіками: і світла, і життя»*).

Приклад 4 (Фрагмент допису в студентському Telegram-каналі):

«Друзі, розклад на завтра приземлився. Зважайте на можливі блек-аути, тому всі презентації скидаємо в хмару заздалегідь. Якщо буде тривога – зустрінемося в Google Meet після відбою».

Аналіз: У наведеному фрагменті лексеми *«приземлився»* (метафора військового снаряда), *«блек-аути»*, *«тривога»*, *«відбій»* функціонують як природний каркас повідомлення. Мовець оперує ними не як екстремальними термінами, а як повсякденними елементами розкладу.

Особливістю цифрового середовища спілкування є те, що воно «відбувається переважно в стислій формі, із частим використанням візуальних елементів, що, своєю чергою, змінює структуру мовлення та засоби вираження думки» [5, с. 765]. Тому характерною рисою цифрового мовлення молоді є заміна розгорнутих текстових висловлювань полікодовими комплексно-семіотичними утвореннями (мемами, стікерами, емодзі-комбінаціями). Вони слугують інструментом психологічного захисту (копінг-стратегії) та іронічної сублімації страху.

Розглянемо функціональне навантаження стікерпаків у студентських чатах.

Використання спеціалізованих студентсько-воєнних стікерпаків дозволяє передати складну гаму емоцій (втома, сарказм, солідарність) без витрачання часу на текстовий набір.

Приклад 5 (Типовий випадок у чаті під час тривалої повітряної тривоги):

Студент А надсилає графічний мем: *Зображення кота в касці з ноутбуком у підвалі та підписом: «Складаю іспит під звуки ППО»*.

Студент Б відповідає стікером: *Зображення карточка «Тримаймося» з підписом: «Головне – не падає дух і Wi-Fi»*.

Аналіз: Семіотичний код стікера та мему працює як миттєвий компенсатор стресу. Гумористична інтерпретація загрози дозволяє молоді зняти психологічну напругу, перевівши тривогу в площину спільного іронічного переживання. Чорний гумор у цьому контексті виконує деагресивну та адаптивну функції.

Для візуальної зручності покажемо складники цифрової лінгвокультури мовної особистості студентів в умовах війни та їхні основні характеристики у формі таблиці.

Таблиця 2

Цифрова лінгвокультура студентства в умовах війни

Складова трансформації	Основні прояви та характеристики
Трансформація етикету	Маркери стану: виникнення безпеково-емпатійних формул («Ти як?», «Чи в безпеці?»). Безпекові побажання: витіснення стандартних кліше («Тихого дня», «Без тривог») Зниження дистантності: демократизація спілкування у форматі «студент – викладач»
Легкодухість та адаптація	Воєнний сленг і неологізми: функціональне використання лексики екстремальних умов Мем-комунікація: застосування візуально-текстових мемів як прецедентних текстів Чорний гумор: іронічно-сатиричні новотвори як засіб психологічного захисту

Висновки. Проведене дослідження дозволило зробити кілька висновків.

1. Цифрова лінгвокультура мовної особистості студентів в умовах війни виступає адаптивною, високодинамічною соціокультурною та когнітивно-комунікативною системою. Вона гнучко реагує на безпекові виклики воєнного стану та забезпечує безперервність освітньо-виховного процесу.

2. Академічний мовленнєвий етикет здобувачів вищої освіти зазнав значної емпатизації та демократизації. Сформувалися й закріпилися нові етикетні формули турботи («Ти як?», «Ти в безпеці?», «Тихої тривоги»), які виконують фатичну, компенсаторну й психотерапевтичну функції. У той же час утвердилися суворі норми асинхронності (табуація незапланованих викликів і голосових повідомлень).

3. Лексичний склад цифрового дискурсу молоді збагатився воєнним неолексиконом та метафоризованою термінологією (мілітаризмами), які активно застосовуються для опису освітніх і побутових реалій. Полікодові засоби (меми, стікери) функціонують як ключова копінг-стратегія для зняття психологічного стресу, сублімації страху та зміцнення соціокультурної ідентичності українського студентства.

4. Сучасний інтернет-дискурс формує власні норми, які хоч і відрізняються від класичних, проте успішно виконують функції комунікації в нових умовах і адаптуються до викликів цифрової епохи, зберігаючи при цьому баланс між інноваціями та зрозумілістю.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у компаративному аналізі зміни мовної норми на цифрових платформах, використаних студентами, які здобувають вищу освіту в Україні та за її межами. Це допоможе встановити, як цифрові технології впливають на формування і розвиток мовної особистості студентів у воєнний і мирний час.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.

2. Гальона Н. П., Калита О. М., Сулима О. П. Роль мовної норми у формуванні мовнокомунікативної компетентності мовців. *Наукові записки Укр. держ. університету імені Михайла Драгоманова.* Серія : Педагогічні науки : збірник наукових статей / М-во освіти і науки України, УДУ імені Михайла Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. Київ: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. CLXII (162). С. 5–14. https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.01

3. Дзюбак Н. М., Мораараш Г. В. Вплив інтернет-дискурсу на формування мовної норми в сучасній українській мові. *Вісник гуманітарних наук.* (2), 2024. DOI: 10.5281/zenodo.14565995.

4. Романчук С. Моральні константи мовної особистості студентів в умовах російсько-української війни. *Проблеми гуманітарних наук.* Серія : Філологія. 2024. Вип. 59. С. 49–55. https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.6

5. Чжан Болінь. Динаміка мовних норм в українськомовних соціальних мережах. *Вісник науки та освіти.* Серія «Філологія». № 9(39) (2025). С. 761–775. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9(39)-761-775

Vysotskyi A. V., Romanchuk S. M. DIGITAL LINGUISTIC CULTURE OF STUDENTS’ LINGUISTIC PERSONALITY IN WAR CONDITIONS: TRANSFORMATION OF COMMUNICATIVE NORMS AND SPEECH ETIQUETTE

The article presents a comprehensive cognitive-pragmatic and sociolinguistic analysis of the transformation processes occurring in the digital linguoculture of Ukrainian university students under the impact of full-scale war challenges. It is substantiated that the virtual space – messengers (Telegram, Signal), social media (Instagram, TikTok), and educational platforms (Zoom, Google Meet) – has evolved into the primary

environment not only for implementing educational tasks, but also for socio-cultural adaptation, psychological self-regulation, mutual support, and the formation of corporate solidarity among higher education applicants.

It is revealed that under wartime conditions, a fundamental reorientation of the vectors of speech etiquette and communicative norms takes place. Traditional phatic clichés and formalized greeting and parting formulas are displaced or significantly transformed under the influence of empathetic and safety imperatives. Emphasis is placed on the emergence and consolidation of new communicative markers of status and care ("How are you?", "Are you safe?", "Have a quiet day", "Stay safe/Peaceful night"), which have transitioned from categories of formal etiquette to real indicators of social cohesion. The paper analyzes tendencies toward the convergence of official-business and colloquial registers in "student – lecturer" digital educational interaction, manifested in the democratization of communication, increased mutual trust, the softening of time constraints in asynchronous correspondence, and the legitimization of emojis as tools of non-verbal support.

Special attention is paid to the functional role of extreme lexical layers – military slang, military-political neologisms, ironic-satirical coinages, and precedent texts of meme culture. It is proven that the use of these language units in student discourse performs cathartic, psychotherapeutic, and demarcative functions, contributing to overcoming stressful conditions, reducing anxiety levels, and marking group identity. Prospects for further research into the dynamics of language norms in the digital environment and the development of practical recommendations for updating courses on professional speech culture are outlined.

Keywords: *digital linguoculture, student discourse, speech etiquette, communicative norms, martial law, military slang, digital communication.*

Дата першого надходження статті до видання: 03.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026